

T. M. U.

Culture and Folk Literature

E-ISSN: 2423-7000

Vol. 8, No. 34

October, September & November 2020

The Individuation of Heroine in Iranian Fairy Tales based on Murdoch's Psychological Cycle

**Seyed Mehdi Kheirandish^{*1}, Masoumeh Bazrafshan², Marzieh
Sadeghzadeh³**

1 Associate Professor of Persian Language and Literature, Payam Nour University, Iran.

2. MA of Persian Language and Literature, Payam Nour University, Iran.

3. Assistant Professor of Psychology, Salman Farsi University, Kazeroun, Iran.

Received: 03/16/2020

Accepted: 07/05/2020

* Corresponding Author's E-mail:
m.kheirandish@farspnu.ac.ir

Abstract

Individuation is a term used in analytical psychology to characterize the integration of human psyche. Relying on clinical experiments as well as evidence from world-renowned legends and myths, Murdoch has identified a circular psychological travel pattern for women's individuation. The present study examined the fitness of the heroine's individuation journey in Persian fairy tales considering the stages of the psychological cycle. The results of the study, while confirming the general conformity of the tales with Murdoch's psychological cycle, have identified three different subsets for the Iranian fairy tales centered on a heroine. The first subset, including more than fifty percent of the studied stories, are the fairy tales which fully coordinates with Murdoch's psychological cycle for the heroine individuation; the second subset corresponds only to the first part of the intended cycle; finally, the third subset corresponds only to the second half of the Murdoch's psychological cycle. The psychological implications of these three subsets and the overall conclusion are also discussed in the article.

Keywords: Individuation; heroine; Iranian fairy tales; psychological cycle; Murdock.

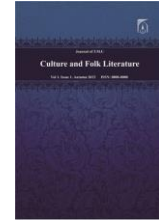
T. M. U.

Culture and Folk Literature

E-ISSN: 2423-7000

Vol. 8, No. 34

October, September & November 2020

Introduction

Research background

So far, little attention has been paid to the solo journey of the female heroine in the Persian fairy tales. Although some studies (Heidari, 2017; Yahaghi et al., 2017), based on the morphological theory of Prapia Estés model of literary criticism, have examined the journey in one or more myths, the rest of the studies seem to have focused on the position of women next to the men's heroic journey. Mahmoudi Bakhtiari et al. (2014) analyzed the psychological cycle of Murdoch in three films, namely, *Dog Killing*, *Occupation*, and *Facts About Leila Idris' Daughter*, and Ismeilipour (2015) did the same on the novel *We Get Used Do*. Although these studies have investigated Murdoch's pattern in relation to the contemporary Iranian women, they have not considered the examination of older cultural evidence for this cycle, as Murdoch himself has noted.

Aims, questions, and assumptions

Influenced by Murdoch's psychological stages, this study examines those Persian fairy tales that reflect the individual hero's journey. The question that this study seeks to answer is whether the events described in these myths correspond to the particular psychological cycle that Murdoch posed for women's psychological individuality. The answer to this question can lead to a better understanding of Iranian culture towards women as independent and separate personalities from men.

Discussion

The hero's movement through a journey in fairy tales is to reach a goal which is, according to Jung, successfully achieved in the process of individuality (2011, p. 135). In *The Depth of Being Woman* (2015), Murdoch describes the stages of a woman's heroic journey to achieve individuality in 11 categories: separation from femininity, identification with masculinity, gathering allies, the path of difficult trials, success, awakening, feeling the dryness of the soul: death, descent into the realm of femininity, a strong desire to be reunited with femininity, healing of the mother-daughter gap, healing of masculinity, wounded inside and holy marriage: the bond of

T. M. U.

Culture and Folk Literature

E-ISSN: 2423-7000

Vol. 8, No. 34

October, September & November 2020

femininity and masculinity. These steps can be identified based on the events of the story and the actions of the female protagonist. Accordingly, the Iranian fairy tales that have considered the individuality of the female heroine (Darvishian, 2009) have been studied, and examples for each step have been identified accordingly. Based on this, different forms of each step have been categorized.

Conclusion

Many of the fairy tales analyzed in this study are consistent with the pattern of Murdoch's mental cycle. The Murdoch's psychological cycle has two main parts: the first part begins from the first stage (separation from femininity) to the fifth stage (achieving success), and the second part begins from the sixth stage (feeling of dryness of soul) to the eleventh stage (holy marriage). In the first part of this cycle, the journey of the female protagonist focuses on the growth of the "I" or ego; the second part, which is a meeting with the Goddess, is dedicated to the restoration of female energy at the mental level. These two sections are symbolically presented thoroughly in 75 of the 146 myths analyzed in the present study (i.e. more than fifty percent). This shows the cultural context of these myths, acknowledging and accepting the independence and individual identity of the female heroine that is achieved in the first part of the cycle, and femininity in the form of respect for the goddess as a positive source of power, wisdom, and deep strength. The legends included in this group are usually myths that are far better known than other myths.

After this group, there are 55 myths that have the first part of the cycle of individuality, i.e. the first to the fifth steps and also the tenth to the eleventh steps. The first part of the cycle of individuality is concerned with cultivating the independence and strength of the female protagonist and the competence of women in the outside world. Thirteen myths have been identified as examples for adapting the second half of Murdoch's cycle, which are the seventh step onwards. In the second half of her journey, the female protagonist revives the feminine traits she has lost through the struggle for victory and success in the male world.

T. M. U.

Culture and Folk Literature

E-ISSN: 2423-7000

Vol. 8, No. 34

October, September & November 2020

The first, tenth, and eleventh steps of Murdoch's psychological cycle, namely, "separation from femininity," "healing wounded masculinity," and "holy marriage or the bond of femininity and masculinity" can be observed in all the myths under consideration - whether they fully cover the cycle, or remain to be matched with only one of the two.

References

- Darvishian, A. (2009). *The legendary culture of the Iranian people* (in Farsi). Tehran: Books and Culture Publication.
- Heydari, M. (2017). Explanation and analysis of mythological themes in the structure of Moon Brow story. *Literary Techniques*, 18, 141-158.
- Ismailipour, M. (2016). The female heroic journey in the novel 'We get used to' by ZoyaPirzad based on Maureen Murdoch's theory. *Mystical and Mythological Literature*, 51, 13-48.
- Jung, C. (2011). *My biography: memories, dreams and thoughts* (translated into Farsi by Behrooz Zaka). Tehran: Parseh Book Translation and Publishing Company.
- Mahmoudi Bakhtiari, A., KordMafi, F. & FarshiJalali, N. (2014). The journey of a female hero in three screenplays by Bahram Beizai: A comparative study of three screenplays of dog killing, occupation, and facts about Leila Idris' Daughter in the Framework of Maureen Murdoch theory. *Woman in Culture and Art*, 6(2), 149-166.
- Murdoch, M. (2015). *The depth of being a woman* (translated into Farsi by Simin Movahed). Tehran: Culture of Life Foundation Publication.
- Yahaghi, M. J., Ghaemi, F. & Esmaaelipour, M. (2017). The study of some Iranian myths based on the Estés model of self-awareness in the forests of the underworld. *Popular Culture and Literature*, 16, 161-192.

الگوی تفرد قهرمان زن در افسانه‌های پریان ایرانی (بر اساس چرخه روان‌شناختی مورداک)

سیدمهدی خیراندیش^۱، معصومه بذرافشان^۲، مرضیه صادق‌زاده^۳

(دریافت: ۱۳۹۸/۱۲/۲۶ پذیرش: ۱۳۹۹/۴/۱۵)

چکیده

تفرد اصطلاحی است که در روان‌شناسی تحلیلی برای یکپارچه شدن روان آدمی استفاده می‌شود. مورداک با تکیه بر تجربه‌های بالینی و نیز شواهدی از افسانه‌ها و اسطوره‌های شناخته‌شده جهان، یک الگوی سفر روانی دایره‌وار برای تفرد زنان شناسایی کرده است. پژوهش حاضر، گام‌های چرخه روانی وی را با رویدادهای سفر تفرد قهرمان زن در افسانه‌های پریان ایرانی مقایسه و میزان مطابقت آن را بررسی کرده است. نتایج پژوهش، ضمن تأیید تطابق کلی افسانه‌ها با چرخه روانی مورداک، به شناسایی سه زیرمجموعه مختلف از افسانه‌های پریان ایرانی با محوریت یک قهرمان زن نائل آمده است. زیرمجموعه نخست با بیش از پنجاه درصد افسانه‌های مورد مطالعه، داستان‌هایی هستند که چرخه روانی مورداک را به‌طور کامل برای قهرمان زن رعایت کرده‌اند، زیرمجموعه دوم فقط با بخش نخست چرخه مورد بحث مطابقت کرده است و درنهایت، زیرمجموعه سوم، صرفاً با نیمه دوم چرخه روانی مورداک تطابق می‌یابند. تلویحات روان‌شناختی مربوط به این سه زیرمجموعه و نتیجه کلی پژوهش نیز در مقاله مورد بحث قرار گرفته است.

واژه‌های کلیدی: تفرد، قهرمان زن، افسانه‌های پریان ایرانی، چرخه روانی، مورداک.

---

۱. دانشیار زبان و ادبیات فارسی دانشگاه پیام‌نور (نویسنده مسئول).

*m.kheirandish@farspnu.ac.ir

۲. کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه پیام‌نور، شیراز، ایران.

۳. استادیار روان‌شناسی دانشگاه سلمان فارسی، کازرون، ایران.

۱. مقدمه

فرایند تفرد یا فردیت^۱ اصطلاحی است که در روان‌شناسی تحلیلی برای یکپارچه شدن روان آدمی استفاده شده است (یونگ، ۱۳۸۳: ۲۳۲). یونگ (۱۸۷۵ - ۱۹۶۱) تفرد را به‌منزله فرایند تحقق تمامی قابلیت‌های روانی آدمی معرفی کرده و هماهنگی تمامی جنبه‌های روانی شخصیت را نمود مشخص آن دانسته است (کریمی، ۱۳۷۴: ۱۲۰). چنان که به باور وی، اصطلاح تفرد

تلویحاً و به‌طور ضمنی به فرایند رسیدن به خویشتن خویش^۲ و سیر و سلوک در چنین مسیری اطلاق می‌گردد. بنابراین، فردیت را در معنا و مفهوم رسیدن به مرحله خود خود یا خویشتن خویش یا تحقق‌پذیری شناخت خود^۳ نیز می‌توان به‌کار برد (یونگ، ۱۳۹۰: ۶۰).

این فرایند در بیشتر قصه‌های پریان به‌شکل سفری اکتشافی در سرزمینی ناشناخته نمادین شده است (یاکوبی، ۱۳۷۷: ۴۳۰) که درواقع، سفری فرازمانی و فرامکانی به بخش ناخودآگاه روان است. به کلام روشن‌تر، قهرمان قصه یا اسطوره طی این سفر با انجام اعمالی نمادین و آیینی به یگانگی دولایه محوری روان، یعنی خودآگاهی و ناخودآگاهی دست می‌یابد. بدین ترتیب، می‌توان گفت که حرکت قهرمان در قالب سفر در قصه‌های پریان برای رسیدن به غایتی است که از نظر یونگ با موفقیت در گذراندن فرایند تفرد محقق می‌شود. از همین روست که یونگ (۱۳۹۰: ۱۳۵) افسانه پریان را محصول خودجوش، ساده و غیرتصنعی روان دانسته است و آن‌ها را هم‌سنگ با رؤیا، عالی‌ترین تجسم کهن‌الگو یا صورت‌های مثالی معرفی می‌کند (همان: ۱۱۸). کمپیل (۱۹۰۴ - ۱۹۸۷)، اسطوره‌شناس امریکایی، نیز عملکرد اصلی اسطوره، افسانه و آیین‌ها را به‌وجود آوردن سمبول‌هایی دانسته که روح انسان با تکیه بر آن‌ها قادر است به جلو حرکت کند و بر توهمات دائمی بشر که می‌خواهند او را در همان حالت حفظ کنند، فائق آید (۱۳۹۲: ۲۲). به باور وی، در اسطوره‌های مختلف جهان، قهرمان درواقع از صحنه جهان ظواهر و تأثیرات تابع آن به‌سوی مناطق غیرقابل‌پیش‌بینی روان، یعنی جایی که مشکلات واقعاً رسوب کرده است، کناره‌گیری می‌کند. کمپیل این سیر درونی را در قالب هفده مرحله مشخص توصیف می‌کند که در سه بخش اصلی جدایی^۴،

تشریف^۵ و بازگشت^۶ جای می‌گیرند. البته، وی معتقد است این چرخه روانی را فقط می‌توان در سفر فردیت یک قهرمان مرد مشاهده کرد و به‌طور کلی زنان نیازی به انجام سفر قهرمانی ندارند (مورداک، ۱۳۹۵: ۲). به باور وی «در کل سنت اسطوره‌ای، زن دقیقاً در جایی قرار گرفته که مردان می‌خواهند به آن برسند» (همان: ۳). این موضوع از سوی برخی از روان‌کاوان نئویونگی - که به مطالعه فرایند تفرد در جامعه زنان علاقه‌مند بوده‌اند - انتقاد و به‌طور کلی رد شده است؛ به‌ویژه، مورین مورداک (۱۹۴۵) در کتاب *زرفای زن بودن*^۷، ضمن اعلام نابسندگی بودن مسیر تفرد موردنظر کمپبل در مورد قهرمان زن، چرخه روانی خاصی را درباره زنان مطرح کرده است. اگرچه وی در تدوین و شناسایی این چرخه روان‌شناختی، بر جلسات درمانی و نیز مصاحبه با مراجعان زن تکیه کرده؛ اما در ارتباط با هر گام روان‌شناختی به شواهد موجود در اسطوره‌ها و افسانه‌های مشهور جهان به‌ویژه افسانه‌های یونانی نیز اشاره کرده است. این پژوهش با تأثیر پذیرفتن از مراحل روان‌شناختی مورد نظر مورداک، به بررسی آن دسته از افسانه‌های پریان ایرانی پرداخته که سفر فردیت یک قهرمان زن را منعکس کرده است. پرسش مشخصی که این پژوهش درصدد پاسخ‌گویی به آن برآمده، این است که آیا رویدادهای توصیف‌شده در این افسانه‌ها با چرخه روانی خاصی که مورین مورداک برای فردیت روانی زنان مطرح کرده است، مطابقت دارد یا خیر. پاسخ این پرسش می‌تواند به فهم و درک بیشتر موضع فرهنگ ایرانی در برابر زنان به‌منزله شخصیت‌هایی مستقل و مجزا از مردان مهم زندگی آن‌ها منجر شود.

۲. پیشینه تحقیق

به سفر تفرد قهرمان زن افسانه‌های پریان ایرانی تاکنون چندان توجه نشده است. هرچند برخی پژوهش‌ها (نک: حیدری، ۱۳۹۶؛ یاحقی و همکاران، ۱۳۹۶) بر پایه نظریه ریخت‌شناسی پراپ (۱۹۷۰ - ۱۸۹۵) یا الگوی نقد ادبی استس (۱۹۴۵ - تاکنون) به بررسی سفر طی شده در یک یا چند افسانه پرداخته‌اند، با این همه، به‌نظر می‌رسد در مابقی پژوهش‌های انجام‌گرفته به جایگاه زن در حاشیه سفر قهرمانی مردان یا تجلی کهن‌الگوی مادر و نه به‌منزله طی‌کننده اصلی سفر فردانیت توجه شده است. البته، در

پژوهش صادق‌زاده و بذرافشان (۱۳۹۵)، نقش کهن‌الگوی مادر تفرد داستان‌هایی با محوریت قهرمانی زنان به صورت مجزا و منفک از داستان‌هایی با محوریت قهرمانی مردان مطالعه و بحث شده است. در پژوهش محمودی بختیاری و همکاران (۱۳۹۳) به چرخه روانی مورد‌اک در ارتباط با سه فیلم‌نامه سگ‌کشی، اشغال و حقایق درباره لیلیا دختر/دریس، و در پژوهش اسماعیلی‌پور (۱۳۹۵) در ارتباط با رمان عادت می‌کنیم توجه شده است؛ اما به‌جز پژوهش صادق‌زاده و بذرافشان (۱۳۹۵) - که چرخه روان‌شناختی مورد‌بحث را در افسانه «ننه‌ماهی» بررسی کرده - تاکنون پژوهش دیگری تطابق سایر افسانه‌های پریان ایرانی را با این الگوی روان‌شناختی کنکاش و بررسی نکرده است. به عبارت بهتر، اگرچه پژوهش محمودی بختیاری و همکاران (۱۳۹۳) و اسماعیلی‌پور (۱۳۹۷) الگوی مورد‌نظر مورد‌اک را در ارتباط با زن معاصر ایرانی مطالعه کرده‌اند؛ اما بررسی شواهد فرهنگی کهن‌تر را درخصوص این چرخه، چنان‌که مورد توجه خود مورد‌اک نیز بوده است، مدنظر قرار نداده‌اند.

۳. روش تحقیق

روش این پژوهش توصیفی - تحلیلی است. نگارندگان، افسانه‌های پریان را از کتاب فرهنگ افسانه‌های مردم ایران (۱۳۸۸) نوشته علی‌اشرف درویشیان (۱۳۲۰ - ۱۳۹۶) و رضا خندان مهابادی انتخاب کرده‌اند. نگارندگان از میان بیش از دو هزار افسانه، ابتدا افسانه‌های پریان و سپس افسانه‌های پریان با محوریت قهرمان زن را استخراج کرده‌اند. بدین ترتیب، ۱۴۶ افسانه گردآوری شده است. در مرحله بعد، روایت‌های مختلف از یک افسانه به دلیل شباهت در موضوع اصلی داستان، دسته‌بندی شده و بدین ترتیب، شانزده مجموعه از روایت‌های مشابه و پنج افسانه مستقل جمع‌آوری شده است. درنهایت، چگونگی فردیت قهرمان زن در هر دسته از روایت‌ها بر اساس گام‌های چرخه تفرد مورد‌اک مطالعه شده است. مبنای تحلیل در هر دسته از روایت‌ها، کامل‌ترین و یا مشهورترین روایت بوده که به‌طور معمول در کتاب فرهنگ افسانه‌های مردم ایران مشخص شده است.

۴. مبانی نظری

چنان‌که گفته شد، مورداک در کتاب خود به شرح این موضوع می‌پردازد که زنان نیز برای دستیابی به وضعیت روان‌شناختی تفرد یا وحدت درونی تمام نیروهای متضاد روانی به طی کردن مراحل خاصی نیاز دارند. او با بررسی وضعیت جامعه زنان در طول تاریخ، الگوی موردنظر کمپبل را در توصیف سیر فردیت قهرمان زن کافی ندانسته و چرخه‌ای شامل یازده گام متفاوت را پیشنهاد می‌کند. این چرخه مراحل جدایی از زنانگی^۱، هم‌ذات‌پنداری با مردانگی^۲، گردآوردن متحدان^۳، جاده امتحانات دشوار^۴، رسیدن به موفقیت^۵، بیداری احساس خشکی روح: مرگ^۶، هبوط به قلمرو زنانگی^۷، تمنای شدید برای پیوند دوباره با زنانگی^۸، شفای شکاف مادر و دختر^۹، شفای مردانگی زخمی درون^{۱۰} و ازدواج مقدس: پیوند زنانگی و مردانگی^{۱۱} را دربر می‌گیرد. در ادامه، توصیف کوتاهی از هر یک از گام‌های سفر قهرمانی زن بر اساس نظر مورداک ارائه شده است.

۴ - ۱. جدایی از زنانگی

مورداک (۱۳۹۵: ۱۹) معتقد است در روند رشد فردیت، اولین وظیفه قهرمان زن این است که روان خود را از مادر مستقل کند. به عبارت دیگر، سفر قهرمان زن با مبارزه او برای جدایی فیزیکی و روانی از مادر خود و کهن‌الگوی مادر که نفوذ بیشتری در او دارد، آغاز می‌شود. مورداک معتقد است که مسئله جدایی از مادر در تفرد زنان به قدری پیچیده است که در افسانه‌ها و داستان‌های پریان به صورت‌های مختلف، از جمله غیبت مادر یا مرگ او یا در قالب ظهور شخصیت نامادری به تصویر کشیده شده است (همان: ۲۴).

۴ - ۲. هم‌ذات‌پنداری با مردانگی

پس از جدایی از مادر که به جدایی روان‌شناختی از تصاویر مرسوم زنانگی نیز تعبیر می‌شود، مرحله دوم سفر قهرمانی با هم‌ذات‌پنداری زن با ویژگی‌های مردانه روان آغاز می‌شود (همان: ۴۸). در واقع، در این مرحله، زن با آن دسته از ویژگی‌های روانی خود

که به طور معمول مردانه تلقی شده‌اند، آشنا می‌شود. یونگ (۱۳۸۳: ۷۰) نیز مهم‌ترین بخش تحلیل روانی زنان را تصفیه و شفاف‌سازی آنیموس، یعنی شخصیت مذکر درونی دانسته و معتقد است «زنانگی به جای آنکه در آنیما نهفته باشد، در آنیموس جای دارد که دارای ماهیتی عاطفی نبوده و بیشتر یک عامل نیمه‌اندیشمند به حساب می‌آید». در واقع، قهرمان زن در این مرحله با آنیموس ملاقات یا با ویژگی‌های آن هم‌ذات‌پنداری می‌کند.

۴ - ۳. گردآوردن متحدان

مرحله سوم، دوره مهمی در رشد «خویشتن» است و آشنایی زن با الگوهایی که گام‌ها و مراحل سفر را به او نشان می‌دهند، در برمی‌گیرد (مورداک، ۱۳۹۵: ۴۸). البته، این بخش از الگوی مورداک در سیر روانی موردنظر کمپبل نیز وجود دارد. به باور کمپبل «کسی که به دعوت پاسخ مثبت داده، در اولین مرحله سفر با موجودی حمایت‌گر روبه‌رو می‌شود» (۱۳۹۲: ۷۵).

۴ - ۴. جاده امتحانات دشوار

در مرحله چهارم، قهرمان زن با مسیر هزارتویی از امتحانات دشوار مواجه می‌شود تا نقاط قوت و توانایی‌های خویش را کشف کند، نقاط ضعف خود را بشناسد و بر آنها فائق آید. در واقع، تمرکز این بخش از سفر قهرمانی بر وظایفی است که قهرمان برای رشد «خود» یا «ایگو» نیاز دارد. در این مرحله، زن با دشواری‌های روانی متعددی روبه‌رو می‌شود که به نظر مورداک در داستان‌ها در قالب تکالیف دشوار قهرمان زن نمادین شده است و در دنیای واقعی رویارویی زنان با اسطوره‌های دروغینی همچون «اسطوره وابستگی»، «اسطوره جنس دوم» و «اسطوره عشق رمانتیک» را دربرمی‌گیرد که در طول تاریخ مردسالاری به زن‌ها نسبت داده شده است (محمودی بختیاری و همکاران، ۱۳۹۳).

۴ - ۵. رسیدن به موفقیت

در مرحله پنجم، زن قهرمان احساس قدرت کرده، توانایی‌های خود را شناخته است؛ اما هم‌زمان به طرز اشتباهی گمان می‌برد که به مقصد خویش رسیده است. «این عدم بصیرت که موردآک آن را «رازگونی دروغین قهرمانی» می‌نامد، لحظه‌ای است که قهرمان گمان می‌کند می‌توان در عین حال هم قهرمان دنیای مردانه بود و هم ملکه دنیای زنانه» (همان‌جا).

۴ - ۶. بیداری احساس خشکی روح: مرگ

در مرحله ششم، قهرمان زن درمی‌یابد که تصوراتش درباره پایان سفر قهرمانی نادرست بوده است. از همین رو، به شدت احساس تنهایی می‌کند و درحقیقت، آرامش و آسایش خود را ازدست می‌دهد. در این مرحله زن به شدت نیاز دارد تا به دنیای زنانه بازگردد. بنابراین، دست از انجام اعمال قهرمانانه برمی‌دارد. به باور موردآک این مرحله، در برخی از داستان‌ها همچون افسانه ایفی‌ژنیا^{۱۹} با مرگ قهرمان زن نمادین می‌شود. هرچند هنگامی که قهرمان به لحظه مرگ نزدیک می‌شود، تنها چیزی که او را نجات می‌بخشد یا زنده می‌سازد، همان اصل زنانه است.

۴ - ۷. هبوط به قلمرو زنانگی

مشخصه مرحله هفتم، سفر به سرزمین تاریک روح یا جهان زیرین است (موردآک، ۱۳۹۵: ۱۱۷). درواقع، قهرمان زن به اعماق درونی خود نفوذ کرده و بخش‌هایی از روان را که موقع طرد مادر و جدا شدن از زنانگی ازدست داده است، بازپس می‌گیرد. در خلال این فرایند، او با بدن، عواطف، جنسیت، شهود، تصاویر حسی، ارزش‌ها و ذهن خود آشنا می‌شود. موردآک، سفر پرسفون^{۲۰}، ایزدبانوی یونانی، و اینانا^{۲۱}، الهه سومری، جهان زیرین را به منزله نمونه‌های نمادین ورود زنان در دنیای درونی خویش معرفی کرده است.

۴ - ۸. تمنای شدید برای پیوند دوباره با زنانگی

به عقیده موردادک، «وقتی زنی به هبوط رفته و با هویت خود به‌عنوان زنی که مسیر مردان را پیموده، قطع رابطه می‌کند، تمایل شدیدی به تجدید رابطه با بخش زنانه روان احساس می‌کند» (همان: ۱۶۴). به عبارت بهتر، زن قهرمان که در اثر جدایی از زنانگی به اندوه عمیق مبتلا شده است، در این مرحله باید به ویژگی‌های زنانه مثبت و مادرانه روان خود بازگردد و از حمایت آن‌ها بهره‌مند شود.

۴ - ۹. شفای شکاف مادر و دختر

در این مرحله باید تأثیر منفی جدایی زن از سرشت زنانه خود به‌طور کامل از بین برود (همان: ۱۶۷). شاید از همین روست که برخی از زنان، خود در این مرحله مادر می‌شوند و برخی دیگر که مادر خود را ازدست داده یا بنا به هر دلیل دیگری با غیبت مادر روبه‌رو بوده‌اند، در طبیعت، هنر یا رؤیاهای خویش، نمودهایی از کهن‌الگوی مادر را جست‌وجو می‌کنند.

۴ - ۱۰. شفای مردانگی زخمی درون

منظور موردادک از مردانگی نیرویی کهن‌الگویی است که همچون زنانگی به‌منزله نیرویی خلاق در روان تمامی زنان و مردان فعالیت می‌کند (همان: ۲۰۰). در واقع، قهرمان زن در این مرحله از زنانگی مثبتی که در دو مرحله پیش بازیافته است، کمک می‌گیرد و مردانگی نامتعادل، بی‌ارتباط با زندگی و سرد و مخرب درون خویش را شفا می‌بخشد.

۴ - ۱۱. ازدواج مقدس: پیوند زنانگی و مردانگی

ازدواج مقدس، یعنی ازدواج خود یا ایگو با خویشتن. به کلام روشن‌تر، زن قهرمان در این مرحله، سرانجام جریان پویای طبیعت زنانه و مردانه خود را درک می‌کند و هر دوی آن‌ها را در کنار هم می‌پذیرد (همان: ۲۰۵). در بیشتر داستان‌ها این یکپارچگی میان دو جنبه متضاد روان به‌صورت ازدواج قهرمان زن نمادین شده است.

۵. تحلیل

۵ - ۱. گام اول: جدایی از زنانگی

چنان که پیش از این گفته شد، در گام اول موردنظر موردادک، قهرمان زن به شکل فیزیکی یا روانی از مادر یا هر چیزی که نماد مادر است، جدا می‌شود. این گام در افسانه‌های پریان مورد مطالعه در این پژوهش به سه صورت نمادین شده است: صورت اول، عدم حضور مادر، مرگ مادر یا حضور نامادری در این افسانه‌هاست. این شکل نمادین «جدایی از زنانگی» را در مجموعه افسانه‌های «ماه‌پیشانی»، «شاهزاده و آهو»، «پریچهر و هفت کوتوله»، «ماراتتی»، «هفت خواهر»، «دختر دال»، «ننه‌ماهی» و افسانه «سه خواهری» می‌توان مشاهده کرد. از میان مجموعه‌های مذکور، «ماه‌پیشانی» شکل متفاوتی از مرگ مادر را با انداختن او به درون هفتمین خمره سرکه تجربه می‌کند و در واقع، با حذف عمدی مادر، صورت آگاهانه‌ای از «جدایی از زنانگی» را به نمایش می‌گذارد. این موضوع، به روشنی افسانه «ماه‌پیشانی» را در تقابل با افسانه‌های مشابهی همچون «سیندرلا» قرار می‌دهد که مرگ مادر فقط به واسطه بیماری و در واقع، خارج از اختیار قهرمان زن روی داده است. به هر حال، چنان که استس (۱۳۹۵: ۱۰۵) می‌نویسد در بسیاری از داستان‌های کهنی که پرداخته‌اند، روایت تفرد قهرمان زن با مرگ یک «مادر زیادی خوب» آغاز می‌شود.

صورت دوم از نمادین شدن، مرحله جدایی از زنانگی، ترک خانه و دوری از شهر و کاشانه خویش است. این موضوع در مجموعه افسانه‌های «سنگ صبور»، «هفت برادر»، «آه»، «سبزه‌قبا»، «یک خشت طلا، و یک خشت نقره»، افسانه «جمیل و جمیله» و «سه خواهر» و «انگشتری» مشاهده می‌شود. در واقع، در این مجموعه‌ها می‌توان خانه را به منزله نماد کهن‌الگوی مادر و ترک خانه را عنوان جدایی از زنانگی تعبیر کرد. به باور یونگ (۱۳۶۸: ۲۷) خانه، شهر، کشور، دانشگاه یا آب‌های ساکن از مظاهری‌اند که کهن‌الگوی مادر را به تصویر می‌کشند. باشلار (۱۸۸۴ - ۱۹۶۲) نیز بر این باور است که تصاویر خانه، شکم، غار و مغاک همه نمودار ناخودآگاه زهدان مادر در رؤیاها و داستان‌های نوع بشر هستند (یونگ، ۱۳۶۴: ۳۸).

صورت سوم، مربوط به افسانه‌هایی است که گام «جدایی از زنانگی» در آن‌ها به صورت اول و دوم دیده نشده و در واقع، جدایی از زنانگی در هر یک از آن‌ها به شکل منحصر به فردی مطرح شده است. مجموعه افسانه‌های «پی سوز طلایی»، «نی سخن گو»، «نمکی» و افسانه «پدری که پسر نداشت»، در این دسته قرار می‌گیرند. در مجموعه «پی سوز طلایی» قهرمان برای رهایی از خواست غیر معمول و چه بسا ناپسند از سوی چهره مردانه داستان (پدر یا دیو) دست به فرار می‌زند و خود را در یک پی سوز طلایی که به اندازه یک خانه بوده و چهل شمع بر سر آن جا می‌گرفته است، مخفی می‌سازد. در مجموعه «نی سخن گو»، قهرمان زن از سوی خواهران خویش مورد بی‌مهری قرار می‌گیرد و در واقع، طرد می‌شود. در مجموعه «نمکی» نیز قهرمان به همراه مادر و خواهران خود در خانه‌ای با هفت در (گاه چهل در) زندگی می‌کنند که بازماندن در هفتم، راه را برای ورود دیو باز می‌گذارد و سرانجام، در افسانه «پدری که پسر نداشت» قهرمان زن در همان ابتدا و برای شروع سفر خویش، لباس مردانه‌ای می‌پوشد و در واقع، خود را به هیئت مردان درمی‌آورد. به هر حال، باید در نظر داشت که تمامی این رویدادها را هم می‌توان به منزله روایت نمادین جدایی از زنانگی پذیرفت. چنان که مخفی شدن در پی سوز - که نماد روشنایی و پاکی است - به نوعی جدایی موقتی قهرمان از جنسیت خود مطرح می‌شود (درویشیان، ۱۳۸۸: ۱۰ / ۱۹۷). در مجموعه «نی سخن گو»، طرد شدن از سوی خواهران به نحوی به همان جدایی از زنانگی ختم می‌شود. در مجموعه «نمکی» نیز خانه نماد زنانگی است و بسته بودن تمامی درهایش، شرط حفظ امنیت و حرمت آن معرفی شده است (همان: ۱۵ / ۳۲۴)؛ در نتیجه بازماندن در و نفوذ دیو - که نماد جنبه مردانگی است - به نوعی همان جدایی موقت از زنانگی شمرده می‌شود. و در نهایت، در داستان «پدری که پسر نداشت»، بیرون آوردن رخت زنانه و به هیئت مردان درآمدن، نشانه‌ای از جدایی قهرمان از زنانگی سنتی روان به شمار می‌رود.

۵ - ۲. گام دوم: یکی شدن با مردانگی

چنان که گفته شد، گام دوم به آشنایی قهرمان زن با بخشی از ویژگی‌های روانی بازمی‌گردد که بیشتر به منزله ویژگی‌های مردانه تلقی شده‌اند. این گام در تمامی

الگوی تفرد قهرمان زن در افسانه‌های پریان ایرانی... سیدمهدی خیراندیش و همکاران

افسانه‌های مورد مطالعه در پژوهش حاضر به‌جز مجموعه‌های «دختر دال»، «ننه‌ماهی» و «سه خواهر» و «انگشتی» یافت می‌شود. به‌علاوه، شکل نمادین این گام در بیشتر افسانه‌ها به‌صورت دیدار قهرمان زن با یک عنصر مردانه است که به‌طور معمول در قالب شاهزاده، دیو، پیرمرد غریبه و یا پدر معرفی شده است. برای مثال، در مجموعه‌های «یک خشت طلا و یک خشت نقره»، «هفت خواهر»، «سه خواهری» و «پی‌سوز طلایی»، این عنصر مردانه در قالب پدر و در مجموعه‌های «میرنسا»، «ماراتی»، «نمکی»، «جمیل و جمیله»، «ماه‌پیشانی» و «ننه‌ماهی» در نقش دیو آشکار شده است. هرچند باید بیان داشت که هر دو جنبه مثبت و منفی این عنصر مردانه که همان کهن‌الگوی آنیموس است، در این داستان‌ها یافت می‌شود. به‌باور موردادک (۱۳۹۵: ۴۲) زنی که قادر به برقراری رابطه مثبت با طبیعت مردانه خویش باشد، مورد حمایت این شخصیت مذکر درونی قرار خواهد گرفت.

۵ - ۳. گام سوم: گردآوری متحدان

این گام نیز همانند گام دوم در تمامی افسانه‌ها به‌جز مجموعه‌های «دختر دال»، «ننه‌ماهی» و افسانه سه خواهر» و «انگشتی» دیده می‌شود. به‌علاوه، باید به‌یاد داشت که هم‌پیمانان یا متحدان قهرمان زن در افسانه‌های مورد مطالعه در این پژوهش هم از نوع انسان و هم از نوع حیواناتی هستند که قهرمان زن را در طول سفر همراهی و در زمان لازم به او کمک می‌کنند. نقش آن‌ها به‌ویژه در گذراندن آزمایش‌ها و تکالیفی که برعهده قهرمان گذاشته می‌شود، بسیار بااهمیت است. گاو در مجموعه «ماه‌پیشانی»، دیو در مجموعه‌های «ماه‌پیشانی»، «ماراتی»، «نمکی» و «ننه‌ماهی»، خروس در مجموعه‌های «ماه‌پیشانی»، «سه خواهری» و «ننه‌ماهی»، گربه و سگ در مجموعه «میرنسا» و گنجشک و کلاغ در مجموعه‌های «هفت برادر» و «شاهزاده» و «آهو» نمونه‌هایی از صورت‌های حیوانی چنین متحدانی و پیرزن، پیرمرد یا شاهزاده در مجموعه‌های «آه»، «پی‌سوز طلایی»، «هفت برادر»، «سبزه‌قا»، «یک خشت طلا، یک خشت نقره»، «جمیل و جمیله» و «پدري که پسر نداشت» نمونه‌هایی از صورت بشری آن‌ها هستند. در دو مجموعه

«سنگ صبور» و «هفت خواهر» نیز یک کتاب یا یک نوشته راه و روش سفر را به قهرمان آموزش می‌دهد و درواقع، صورت نمادین هم‌پیمان او تلقی می‌شوند.

۵ - ۴. گام چهارم: جاده امتحانات دشوار

گام چهارم، چرخه روانی موردآک نیز در تمامی افسانه‌ها به‌جز مجموعه‌های «دختر دال»، «ننه‌ماهی» و «سه خواهر» و «انگشتی» دیده می‌شود. آنچه موردآک از آن به‌منزله «جاده آزمایش‌ها» تعبیر می‌کند، در افسانه‌های پریان در قالب تکالیف دشوار قهرمان زن آشکار شده است. این تکالیف در افسانه‌های مورد مطالعه در این پژوهش بسیار متنوع بوده است. هرچند به اجمال می‌توان گفت که تکالیفی که آورده می‌شود، در این افسانه‌ها با فراوانی بیشتری مشاهده می‌شود:

نخ‌ریسی و بافندگی: شوالیه (۱۳۸۸: ۲ / ۵۱) آن را عملی خلاق زنانه دانسته و الیاده (۱۳۹۲: ۱۰۶) آثار آن را در آیین‌های تشریف و رازآموزی زنانه در فرهنگ‌های مختلف جهان تأیید کرده است. نمونه‌ای از تکلیف نخ‌ریسی و بافندگی هم در افسانه «ماه‌پیشانی» دیده می‌شود.

جدا کردن حبوبات از هم: در افسانه‌های «ماه‌پیشانی»، «سبزه‌قبا» و «سه‌خواهر» دیده می‌شود و چنان‌که استس (۱۳۹۵: ۱۳۰) در شرح دو افسانه «سایکی و اروس»^{۲۲} و «واسالیسا» آورده است، به پرورش قوه تشخیص در قهرمان زن اشاره دارد.

اشک ریختن: عملی عاطفی است و ادبیات عرفانی ایران به زدودن پلیدی و ناپاکی و ایجاد صفای باطن اشاره دارد (نبی‌زاده، ۱۳۸۵: ۳۳ - ۶۷). برای مثال، از این تکلیف می‌توان به مجموعه «سبزه‌قبا» اشاره کرد که در آن قهرمان زن از سوی مادرشوهر وادار به ریختن اشک می‌شود.

خوردن غذای چندش‌آور: در افسانه «میرنسا»، دیو دختران را با غذایی خاص - که معمولاً از گوشت آدمی تهیه شده است - می‌آزماید. به باور درویشیان (۱۳۸۸: ۱۴ / ۶۲۷)، یکی از کارکردهای غذا «آزمودن» است و درواقع، دیو با خوراکی ناخوشایند دختر را آزمایش می‌کند.

الگوی تفرد قهرمان زن در افسانه‌های پریان ایرانی... سیدمهدی خیراندیش و همکاران

شکیبایی چهل‌روزه: در مجموعه «سنگ صبور»، قهرمان مطابق با نوشته راهنما، چهل‌شبان‌روز بر بالین جوان می‌نشیند و هر روز سوزنی را از بدن او بیرون می‌آورد تا به جوان زندگی دوباره ببخشد. عدد چهل ضمن آنکه نماد تفرد و عدد انتظار، آمادگی و آزمایش است (شوالیه، ۱۳۸۸: ۲/ ۵۷۶)، به تحمل رنج و آموختن شکیبایی در یک زمان طولانی نیز اشاره دارد (میلر، ۱۳۹۵: ۳۶).

آتش: قهرمان مجموعه‌های «پی‌سوز طلایی» و «هفت برادر» نیز با آتش آزموده می‌شوند. آتش در مراسم قربانی به‌منظور پاک‌سازی و در مراسم «ور» به‌منزله «آتش آزمون» برای اثبات بی‌گناهی مطرح بوده است. چنان‌که این آزمون در *شاهنامه* برای سیاوش و در حماسه رامین^{۲۳} برای سیتا^{۲۴} همسر رام برافروخته شده است. استس (۱۳۹۵: ۹۶) نیز در شرح افسانه «واساليسا»، آتش را به‌منزله آزمون برای سنجش بیم و هراس قهرمان زن از گام نهادن به زندگی جدید می‌داند.

عبور از آب: مثالی از این آزمون را می‌توان در مجموعه «نی سخن‌گو» مشاهده کرد. یونگ (۱۳۹۰: ۱۰۱) گذر از آب را یکی از نمودهای کهن‌الگوی مرگ و تولد دوباره می‌داند که طی آن «من^{۲۵} انسان - که در اعماق تاریک ضمیر ناخودآگاه هبوط کرده است - با گذر از مرحله دشوار نمادین، ظهور مجدد یا تولد دوباره‌ای را در قالب بازگشتی کمال‌یافته به خودآگاهی از سر می‌گذراند.

باطل کردن طلسم: قهرمان زن در افسانه «آه» در آزمون دشوار خود طلسم سه شهر را ازبین می‌برد. این شهرها را می‌توان در دنیای روان به سرزمین‌های مختلف روانی تعبیر کرد که در این مرحله فرصتی برای رهایی آن‌ها مهیا شده است. در افسانه «شاهدختی با دوازده جفت کفش طلایی^{۲۶}» نیز که فرانتز^{۲۷} (1996) تحلیل کرده است، قهرمان به سه سرزمین طلایی، نقره‌ای و الماس وارد شده است و آن‌ها را از طلسم رهایی می‌بخشد.

ازمیان برداشتن دیو: در مجموعه‌های «ماراتتی»، «نمکی»، «هفت خواهر» و «جمیل و جمیله»، آزمون دشوار قهرمان به‌صورت ازمیان برداشتن دیو مطرح می‌شود. در این مجموعه‌ها، قهرمان در بند و سلطه دیو گرفتار شده و برای ادامه سفر ناگزیر است که دیو را ازمیان بردارد.

انجام کارهای روزمره: گاهی نیز آزمون دشوار قهرمان زن همان کارهای روزانه زنان است؛ چنان که در افسانه «پریچهر و هفت کوتوله»، قهرمان در ازای غذا و سرپناه مجبور می‌شود کارهای خانه را انجام دهد که در واقع، بخشی از مسیر رشد و تحول اوست.

۵ - ۵. گام پنجم: رسیدن به موفقیت

گام پنجم نیز در تمامی افسانه‌های مورد مطالعه در این پژوهش به جز افسانه‌های «دختر دال»، «ننه ماهی» و افسانه «سه خواهر» و «انگشتری» مشاهده می‌شود. چنان که ذکر شد، در گام پنجم زن قهرمان احساس قدرت می‌کند و توانایی‌های خود را بازمی‌شناسد. صورت نمادین این گام در افسانه‌های پریان ایرانی، گذر موفقیت‌آمیز از آزمون‌های دشواری است که قهرمان زن با آن‌ها روبه‌رو شده است. بدین ترتیب، در تمامی مجموعه‌ها، قهرمان با کمک متحدان و هم‌پیمانان خود، آزمون را از سر می‌گذراند و در واقع، به آنچه مورد آک «رسیدن به موهبت موفقیت» می‌نامد، دست می‌یابد.

۵ - ۶. گام ششم: بیداری احساس خشکی روح: مرگ

گام ششم در هشت مجموعه از افسانه‌های مورد مطالعه در این پژوهش، یعنی مجموعه‌های «آه»، «سبزه‌قبا»، «یک خشت طلا»، «یک خشت نقره»، «ماراتنی»، «نمکی»، «سه خواهری»، «هفت خواهر» و «افسانه پدری که پسر نداشت» دیده نمی‌شود و در سایر مجموعه‌ها نیز می‌توان صورت نمادین از این گام را مشاهده کرد. در صورت اول - که مورد اشاره خود مورد آک نیز قرار گرفته است - می‌توان شاهد مرگ یا بی‌هوشی قهرمان زن بود. مجموعه‌های «پی‌سوز طلایی»، «هفت برادر»، «پریچهر و هفت کوتوله» و افسانه «گل زرد»، مثال‌هایی برای این صورت نمادین از گام ششم را به نمایش می‌گذارند. صورت دوم که در افسانه «میرنسا» مشاهده می‌شود، پوشیدن لباس مبدل و پنهان شدن از چشم دیگران است. در واقع، قهرمان با این کار برای مدت زمانی ناگزیر به سکوت می‌شود، ظاهراً از انجام کار یا فعالیت بازمی‌ماند؛ به نحوی که سکون و بی‌حرکی روح را در خود تجربه می‌کند.

در صورت‌های سوم و چهارم نیز قهرمان زن به‌طور موقت حیات انسانی خود را از دست می‌دهد. با این تفاوت که در صورت سوم چنان‌که در افسانه «جمیل و جمیله» مشاهده می‌شود، قهرمان زن برای مدتی به حیوان تبدیل می‌شود و در صورت چهارم همچون افسانه‌های «نی سخن‌گو» و «سه خواهر» و «انگشتری» از سوی حیوان درنده‌ای، شیر یا گرگ، بلعیده می‌شود. به‌طور مشابه، در صورت پنجم چنان‌که در افسانه «شاهزاده و آهو» دیده می‌شود، قهرمان زن در ته یک چاه زندانی می‌شود و درنهایت، ششمین صورت نمادین از گام مرگ یا پیدایش خشکی در روح را می‌توان در مجموعه با ناراحتی و غمگینی قهرمان زن پس از خیانت شاهزاده مشاهده کرد. احساسات خشم، تنهایی و افسردگی پس از تجربه خیانت، از سوی موردک (۱۳۹۵: ۱۰۱) نیز به‌منزله مصداقی از این گام به رسمیت شناخته شده است.

۵ - ۷. گام هفتم: هبوط نزد الهه

مجموعه‌های افسانه «آه»، «سبزه‌قبا»، «یک خشت طلا، یک خشت نقره»، «ماراتتی»، «نمکی»، «سه خواهری»، «هفت خواهر» و «افسانه پدری که پسر نداشت»، فاقد این گام از چرخه تفرد موردک هستند؛ اما در سایر مجموعه‌ها می‌توان با مصداق‌های متنوعی از این مرحله مواجه شد. چنان‌که موردک می‌گوید در این گام، توجه زنان به سمت نمادهای مادر یا زنانگی جلب می‌شود و حتی ممکن است به مسائل زیست‌محیطی و نجات طبیعت علاقه‌مند شوند (موردک، ۱۳۹۵: ۱۵۸). از این رو، در پژوهش حاضر نمادهای زنانه‌ای همچون باد، چاه، آب، ماه، کبوتر یا تابوت به‌منزله نشانه‌ای از حضور قهرمان در گام هبوط نزد الهه در نظر گرفته شده‌اند. ارتباط این عناصر با جنبه زنانه روان از باورهای کهن سرچشمه می‌گیرد. برای مثال، آب در نقاط مختلفی از جهان به‌منزله رمز باروری، بارداری و برکت مورد پرستش بوده (معصومی، ۱۳۸۸: ۹۵) و در ایران نیز با نام ایزدبانوی آناهیتا تکریم شده است. چاه و باد نیز از سوی خود یونگ به‌منزله نمادهای عنصر مادینه روان معرفی شده‌اند. چنان‌که به باور یونگ «وقتی سخن از باد به‌میان می‌آید، کارکردهای زنانه و کهن‌الگوی مادینه هستی بازتاب می‌یابد که به واسطه دوقطبی بودن کهن‌الگو در هر دو وجه مثبت و منفی به ایفای نقش می‌پردازد» (ستاری،

۱۳۹۵: ۵۸). همچنین، یونگ (۱۳۹۰: ۲۳) چاه را به منزله تجلی کهن‌الگوی مادر معرفی کرده است. چنان که در افسانه «دیمتر و پرسفون»^{۲۸} (در اسطوره‌های یونان باستان) و اینانا^{۲۹} (الهه سومر باستان) نیز رفتن پرسفون و اینانا به اعماق زمین و جهان زیرین به منزله وصفی نمادین از مرحله هبوط در نزد الهه برشمرده شده است (مورداک، ۱۳۹۵: ۱۲۵ - ۱۴۳). شوالیه (۱۳۸۸: ۱۲۱ / ۵) نیز ماه را به سبب قابلیت احیای مجدد آن به منزله نمادی زنانه معرفی می‌کند. هرچند ماه به سبب هستی سرشار از حیات خود همواره مورد ستایش مردمان ایران و سایر نقاط جهان نیز بوده است (آورزمانی، ۱۳۹۰). تابوت و کبوتر نیز هر دو از مواردی هستند که شوالیه (۱۳۸۸: ۲ / ۲۹۱) در فرهنگ نمادها به-منزله نمادهای زنانه از آن‌ها یاد کرده است. چنان که تابوت را نماد زمین، محل آرمیدن و نیز نماد مادری شیردهنده و آرامش‌بخش توصیف می‌کند و کبوتر را نشان آفرودیت و نماد عشق‌ورزی او به محبوبش می‌داند (همان: ۴ / ۵۲۶). هرچند در فرهنگ ایرانی نیز کبوتر به منزله رمزی از آن‌ها برشمرده شده است (غیبی، ۱۳۹۴: ۱۳۳).

در افسانه‌های مورد مطالعه پژوهش حاضر، فراوانی نمادهای زنانگی را می‌توان در افسانه «ماه‌پیشانی» مشاهده کرد؛ اما در مجموعه‌های «شاهزاده و آهو» و «پی‌سوز طلایی» نیز چاه به منزله رمزی از الهه، مجموعه‌های «پی‌سوز طلایی» و «ننه‌ماهی»، آب و در مجموعه‌های «هفت برادر»، «پریچهر و هفت کوتوله»، قرار گرفتن قهرمان در تابوت به‌منزله نمادهایی از مرحله هبوط در نزد الهه قابل شناسایی هستند.

۵ - ۸. گام هشتم: تمنای شدید برای پیوند دوباره با زنانگی

هرچند در مجموعه‌های «آه»، «سبزه‌قبا»، «یک خشت طلا، یک خشت نقره»، «ماراتتی»، «نمکی»، «هفت دخترن»، «سه خواهری»، «افسانه جمیل و جمیله» و «پدري که پسر نداشت»، اثری از گام هشتم چرخه تفرد مورداک مشاهده نمی‌شود؛ اما این گام در سایر مجموعه‌های مورد مطالعه در پژوهش حاضر به شیوه‌های متنوعی آشکار شده که در اینجا به پاره‌ای از آن‌ها اشاره شده است:

شرکت در جشن: این صورت نمادین از گام هشتم را می‌توان در مجموعه‌های «ننه ماهی»، «ماه‌پیشانی» و «میرنسا» مشاهده کرد. بن‌مایه جشن در داستان‌هایی که سفر تفرد

الگوی تفرد قهرمان زن در افسانه‌های پریان ایرانی... سیدمهدی خیراندیش و همکاران

یک قهرمان زن را به تصویر می‌کشند یک بن‌مایه اصلی به‌شمار می‌آید که از طریق آن، قهرمان زن مجالی پیدا می‌کند تا لطافت و زیبایی خود را تجربه کند و آن را بر همگان نیز آشکار سازد.

سخن گفتن و درد دل کردن: در برخی از افسانه‌ها، قهرمان زن با شیئی همچون سنگ به درد دل می‌پردازد یا خود به شیئی همچون نی تبدیل می‌شود و دردها و حقایق پنهان خویش را افشا می‌سازد. از آنجا که اشیایی همچون سنگ یا نی نیز نمادهای زمین - مادر هستند (شوالیه، ۱۳۸۸: ۳/ ۶۳۳)، پس می‌توان گفت‌وگو با چنین نمادهایی را به‌گونه‌ای، وصف نمادین مرحله تمنا شدیدی برای پیوند دوباره زنانگی به‌شمار آورد. موضوع اخیر در مجموعه‌های «سنگ صبور»، «نی سخن‌گو» و «دختر دال» دیده می‌شود. هرچند باید یادآوری کرد که در برخی از روایت‌های افسانه سنگ صبور، قهرمان زن به‌جای سنگ با یک عروسک درد دل می‌کند که با روشنی بیشتری یک نماد زنانه و به باور استس (۱۳۹۵: ۱۱۶) حتی معرف روح درونی زنان است.

۵ - ۹. گام نهم: شفای شکاف میان مادر و دختر

در ارتباط با گام نهم از چرخه روانی مورداداک، یعنی شفای شکاف میان مادر و دختر، در برخی از مجموعه‌های مورد مطالعه پژوهش حاضر معادلی نمی‌توان یافت. مجموعه‌های «آه»، «سبزه‌قبا»، «یک خشت طلا»، «یک خشت نقره»، «ماراتنی»، «نمکی»، «هفت دختر»، «سه خواهری»، «جمیل و جمیله» و «پدری که پسر نداشت» از این جمله هستند؛ اما در سایر مجموعه‌ها، رویدادهای متنوعی وجود دارد که می‌توان به‌منزله وصف نمادینی از این مرحله پذیرفت. برخی از این شیوه‌های نمادین عبارت‌اند از:

یافتن دوباره مادر: این شیوه در برخی از مجموعه‌ها همچون «ماه‌پیشانی» دیده می‌شود. به باور مورداداک نیز

هنگامی که زنی به وجود شکاف در وجه زنانه روان خود پی می‌برد، در صورتی که مادر او هنوز در قید حیات بوده و یا در دسترس باشد، ممکن است با احیا و تحول رابطه اولیه در جست‌وجوی شفای زخم خویش برآید (۱۳۹۵: ۱۷۴).

مادر شدن خود قهرمان: در مجموعه‌های «شاهزاده و آهو»، «هفت برادر» و «پریچهر و هفت کوتوله» این مرحله با مادر شدن، خود قهرمان زن نمادین می‌شود. این موضوع به باور خود مورد اک (همان: ۱۷۰) نیز نشانه‌ای از گام نهم چرخه روان‌شناختی یک زن است.

تبدیل شدن به نمادی از مادر: در برخی از افسانه‌ها نیز همچون «دختر دال»، «نی سخن‌گو»، «سه خواهر» و «انگشتری» قهرمان زن به یکی از نمادهای زنانه مثل درخت تبدیل می‌شود. به باور یونگ (۱۳۹۰: ۲۳) درخت‌ها، گل‌ها و گیاهان همگی رمزهایی از روزی‌رسانی و پرورش‌دهندگی و در نتیجه نمادهایی از مادر مثالی‌اند. دوبوکور (۱۳۷۶: ۲۹) نیز می‌نویسد که حتی «در برخی تصاویر، سیمای آدمی و غالباً سیمای زن جایگزین تنه درخت شده و این تأییدی است بر ساحت زنانه و مادرانه درخت». البته، در برخی از مجموعه‌ها نیز همچون «میرنسا»، «پی‌سوز طلایی»، «ننه‌ماهی» و «گل زرد»، قهرمان زن به ترتیب در کنار آب، چاه، دریا و کبوتر قرار می‌گیرد که همگی نمادهایی از زن به‌شمار می‌روند.

۵ - ۱۰. گام دهم: شفای مردانگی زخم‌خورده

این گام در تمامی مجموعه‌های مورد مطالعه در پژوهش حاضر مشاهده می‌شود. هرچند توصیف نمادین این مرحله در آن‌ها به شیوه‌های متنوعی مطرح شده که در اینجا به پاره‌ای از آن‌ها اشاره شده است:

دیدن نشانه‌ای از قهرمان زن از سوی عنصر مردانه روان: در مجموعه‌های «ماه‌پیشانی»، «ننه‌ماهی»، «سه خواهری» و «پریچهر و هفت کوتوله»، شاهزاده - که نمادی از مردانگی روان به‌شمار می‌رود - با دیدن نشانه‌ای از قهرمان زن به سمت او جلب می‌شود.

بازشناسی قهرمان زن از سوی عنصر مردانه روان: در مجموعه‌های «میرنسا» و «ماراتی» نیز قهرمان زن به هیئت مبدلی درآمده و این مرحله با بازشناسی قهرمان زن از سوی شاهزاده آشکار شده است.

آگاهی عنصر مردانه داستان از حقیقت ماجرا: در مجموعه‌هایی همچون «نی سخن‌گو»، «شاهزاده و آهو»، «یک خشت طلا، یک خشت نقره»، «دختر دال» و «پی‌سوز طلایی» شاهزاده این مرحله به صورت آگاهی عنصر مردانه داستان از حقیقت ماجرا نمادین شده است. به باور موردک (۱۳۹۵: ۲۰۲) نیز آگاهی از حقایق دنیای درونی نشانه‌ای از گام دهم چرخه به‌شمار می‌آید.

زنده شدن عنصر مردانه داستان یا نجات او از سوی قهرمان زن: در مجموعه‌های «آه»، «سبزه‌قبا»، «نمکی»، «گل زرد» و «افسانه پدری که پسر نداشت» نیز عنصر مردانه از سوی قهرمان زن دوباره زنده یا از طلسم رهانیده می‌شود.

۵ - ۱۱. گام یازدهم: پیوند زنانگی و مردانگی

تمامی افسانه‌های مورد مطالعه در پژوهش حاضر به جز دو مورد با ازدواج قهرمان زن و شاهزاده به پایان می‌رسند. بن‌مایه ازدواج در اساطیر اقوام مختلف، باوری مشترک و همه‌گیر بوده و به باور الیاده (۱۳۸۷: ۱۰۸) تقلیدی مقدس از پیوند کیهانی زمین و آسمان محسوب شده است. البته، در دو افسانه «هفت برادر» و «پدری که پسر نداشت» نیز که با ازدواج به پایان نمی‌رسند، نوع دیگری از این پیوند دیده می‌شود که با بازگشت قهرمان زن و زندگی در کنار خانواده مطرح شده است.

۶. نتیجه

آنچه تاکنون در خصوص میزان هماهنگی مجموعه‌های مورد مطالعه در پژوهش حاضر با چرخه روان‌شناختی موردک بیان شده، به اختصار در جدول شماره ۱ گردآوری شده است. بر اساس محتوای این جدول می‌توان گفت که بسیاری از افسانه‌های پرانی که در این پژوهش مطالعه شده است، با الگوی چرخه روانی موردک تطابق و هماهنگی دارند. هرچند جهت حصول به نتیجه‌ای کلی‌تر از این یافته‌ها، باید به یاد داشت که چرخه روان‌شناختی موردک به روشنی دارای دو بخش اصلی است: بخش نخست، مرحله اول (جدایی از زنانگی) تا مرحله پنجم (رسیدن به موفقیت) را در بر گرفته و بخش دوم، مراحل ششم (احساس خشکی روح) تا یازدهم (ازدواج مقدس) را شامل

می‌شود. در بخش اول این چرخه، سفر قهرمان زن بر رشد «من» یا ego روان متمرکز است که به پرورش یک هویت فردی و توان بیشتر برای تمایزخویش از دیگران منجر می‌شود؛ اما بخش دوم که دیدار با ایزدبانو را شامل می‌شود، در واقع، به ترمیم انرژی زنانه در سطح روان اختصاص می‌یابد.

این دو بخش در ۷۵ مورد از ۱۴۶ افسانه‌ای که در پژوهش حاضر مطالعه شده‌اند، به صورت نمادین مطرح شده است. به عبارت دیگر، بیش از پنجاه درصد افسانه‌های پریان ایرانی که سفر فردیت یک قهرمان زن را روایت می‌کنند، جریان یکپارچگی روان‌شناختی موردنظر مورداک را رعایت می‌کنند. این موضوع نشان می‌دهد که زمینه فرهنگی این افسانه‌ها، ضمن تأیید و پذیرش استقلال و هویت فردی قهرمان زن که در بخش اول چرخه به دست می‌آید، زنانگی را در قالب احترام به ایزدبانو، به منزله منبعی مثبت از قدرت، خرد و نیروی ژرف تأیید می‌کند. بدین لحاظ، افسانه‌های پریان مورد مطالعه از توازن یا تعادلی که در بطن فرهنگ ایرانی در زنان و سفر روانی آن‌ها وجود دارد، پرده برمی‌دارند. به کلام روشن‌تر، در این نتیجه‌گیری، اگرچه باید بر عبارت «بطن فرهنگ» تأکید کرد تا بتوان راه بحث و چالش نسبت به شرایط بالفعل جامعه را باز نگاه داشت؛ اما به هر حال، تطابق افسانه‌های ایرانی با چرخه روانی مورداک نشان می‌دهد که قهرمان زن این داستان‌ها، نه در قالب دوشیزه‌ای در بند که باید نجات داده شود و نه به منزله پاداش سفر یا حامی صرف یک قهرمان مرد در برابر ستمگران دیده نمی‌شود؛ بلکه او خود قهرمانی است که باید در بخشی از سفر، «من» روانی خویش را قدرتمند و بالنده سازد و در بخشی دیگر، انرژی زنانه روان خویش را - که در بخش نخست سفر یا حتی تاریخ مردسالار دچار آسیب شده است - احیا سازد. به علاوه، باید این نکته را نیز به یاد سپرد که افسانه‌های جای گرفته در گروه نخست (چرخه کامل تفرد)، به طور معمول افسانه‌هایی‌اند که در مقایسه با دیگر افسانه‌ها به مراتب شناخته شده‌تر هستند. به بیان دیگر، افسانه‌هایی که از دیرباز در سراسر کشور در میان مردم نقل شده و روایت‌های متعددی از آن‌ها نیز گردآوری شده است، افسانه‌هایی هستند که الگوی فردیت قهرمان زن را به طور کامل رعایت کرده‌اند. پس از این گروه، ۵۵ افسانه‌ای قرار می‌گیرد که بخش نخست چرخه تفرد، یعنی گام‌های اول تا پنجم و

نیز گام دهم و یازدهم را دارا هستند. چنان که گفته شد، نیمه اول سفر روانی به پرورش استقلال و استحکام شخصیتی قهرمان زن مربوط می‌شود و مهارت‌های آموخته‌شده در این بخش، صلاحیت و شایستگی زن در دنیای بیرون را محرز می‌کنند. از میان افسانه‌های باقیمانده نیز سه افسانه از طرح چندان مشخصی پیروی نمی‌کنند؛ اما سیزده افسانه مصداق‌هایی برای تطبیق با نیمه دوم چرخه روانی موردادک، یعنی گام‌های هفتم به بعد را دارند. چنان که گفته شد، قهرمان زن در نیمه دوم سفر خود ویژگی‌های زنانه‌ای را که به‌واسطه پیکار برای پیروزی و موفقیت در دنیای مردانه ازدست داده است، پس می‌گیرد و احیا می‌سازد.

البته، باید یادآور شد که گام‌های اول، دهم و یازدهم چرخه روانی موردادک، یعنی «جدایی از زنانگی»، «بهبود مردانگی زخم‌خورده» و «ازدواج مقدس یا پیوند زنانگی و مردانگی» در تمامی افسانه‌های مورد بررسی - چه آن‌ها که چرخه را به‌طور کامل پوشش داده و چه مابقی که فقط با یکی از دو تطابق می‌یابند - مشاهده می‌شود. این موضوع به‌طور حتم به تقسیم‌بندی یادشده لطمه‌ای نمی‌زند؛ چون مطابق نظر موردادک، سفر قهرمان زن بدون جدایی فیزیکی یا روانی از مادر یا آنچه نماد قدرتمند مادر در عرصه روانی آن زن به‌شمار می‌آید، آغاز نمی‌شود. گام دهم نیز به‌منزله مقدمه ضروری گام نهایی، یعنی «پیوند زنانگی و مردانگی» شناخته می‌شود؛ زیرا پیوند میان دو بخش زنانه و مردانه روان جز به توان نیمه‌مردانه در کشف و درک زنانگی نوظهور روان میسر نخواهد بود. از این رو، می‌توان وجود گام دهم در هر سه گروه افسانه‌های یادشده را به‌منزله یک ضرورت منطقی پذیرفت. آخرین گام نیز که در هر سه قسم این افسانه‌ها مطرح شده است، درواقع، ازدواج زن و مرد درونی روان است که در نزد روان‌شناسان عمقی به‌معنای تولد خویشتن حقیقی فرد قلمداد می‌شود.

جدول ۱: نتایج نهایی تطابق افسانه‌های مورد مطالعه در پژوهش حاضر با چرخه روان‌شناختی

موردادک

Table 1: The final results of the correspondence of the myths studied in the present study to the psychological cycle of Murdoch

پیدا شدن مردانگی و زنانگی	بهبود زخم خورده	بهبود شکاف میان مادر و دختر	حسرت یا میل مبرم برای پیوستن به زنانگی	پاکشایی: هوپو نزد الهه	پیدایش احساسات به روح معنوی-برگ	به موهبت موفقیت دست یافتن	جاده آزمایش‌ها	گردآوری هم پیمانان	یکی شدن با مردانگی	جدایی از زنانگی	
✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	ماه‌پشایی
✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	میرنسا
✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	سنگ صبور
✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	شاهزاده و آهو
✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	پی‌سوز طلاهی
✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	نی سخن‌گو
✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	هفت برادر
✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	پریچهر و هفت کوتوله
✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	افسانه گل زرد
✓	✓					✓	✓	✓	✓	✓	افسانه آه
✓	✓						✓	✓	✓	✓	سبزه قبا
✓	✓						✓	✓	✓	✓	یک خشت طلا، یک خشت نقره
✓	✓						✓	✓	✓	✓	ماراتنی
✓	✓						✓	✓	✓	✓	نمکی
✓	✓						✓	✓	✓	✓	افسانه پدري که پسر ندانست
✓	✓						✓	✓	✓	✓	افسانه سه خواهری
✓	✓						✓	✓	✓	✓	افسانه جمیل و جمیله
✓							✓	✓	✓	✓	هفت خواهر
✓	✓	✓	✓	✓							دختر دال
✓	✓	✓	✓	✓							تنه ماهی
✓	✓	✓	✓	✓	✓						افسانه سه خواهر و انگشتری

پی‌نوشت‌ها

1. individuation
2. selfhood
3. self-realization
4. departure
5. initiation
6. return
7. The heroine's journey
8. separation from the feminine
9. identification with masculine
10. gathering of allies

11. road of trials
12. finding the boon of success
13. awakening to feelings of spiritual aridity
14. descent to the goddess
15. urgent yearning to reconnect with the feminine
16. healing the mother/daughter split
17. healing the wounded masculine
18. integration of feminine and masculine
19. iphigenia
20. persephone
21. inanna
22. psyche & eros
23. Ramayana
24. Sita
25. ego
26. The princess with the twelve pair of golden shoe
27. Franz
28. Demeter & Persephone
29. Inanna

منابع

- آورزمانی، فریدون (۱۳۹۰). «منظر آسمانی: نگاهی به رازهای ماه در ایران باستان». منظر. ش ۱۴. صص ۶ - ۹.
- استس، کلاریسا پینکولا (۱۳۹۵). *زنانی که با گرگ‌ها می‌دوند: افسانه‌ها و قصه‌هایی درباره کهن‌الگوی زن وحشی*. ترجمه سیمین موحد. تهران: پیکان.
- اسماعیلی‌پور، مریم (۱۳۹۵). «سفر قهرمانی مؤنث در رمان عادت می‌کنیم زویا پیرزاد بر اساس نظریه مورین مرداک». *ادبیات عرفانی و اسطوره‌شناسی*. ش ۵۱. صص ۱۳ - ۴۸.
- الیاده، میرچا (۱۳۹۲). *آیین‌ها و نمادهای تشریف: اسرار تولد و تولد دوباره*. ترجمه مانی صالحی علامه. تهران: نیلوفر.
- _____ (۱۳۸۷). *مقدس و نامقدس*. ترجمه نصرالله زنگویی. تهران: سروش.
- باشلار، گاستون (۱۳۶۴). *روان‌کاوی آتش*. ترجمه جلال ستاری. تهران: توس.
- بذرافشان، معصومه و همکاران (۱۳۹۶). «بررسی تفرد قهرمان زن در افسانه ننه‌ماهی با استناد به چرخه روانی مرداک». *دومین همایش ملی نگاهی نو به زبان و ادب عامه*. چکیده مقالات. ص ۱۰۳. بوشهر: دانشگاه خلیج فارس.

- حیدری، مرتضی (۱۳۹۶). «تبیین و تحلیل بن‌مایه‌های اساطیری در ساختار قصه ماه‌پیشانی». *فنون ادبی*. ش ۱۸. صص ۱۴۱ - ۱۵۸.
- درویشیان، علی‌اشرف و رضا خندان مهابادی (۱۳۸۸). *فرهنگ افسانه‌های مردم ایران*. تهران: کتاب و فرهنگ.
- دوبوکور، مونیک (۱۳۷۶). *رمزهای زنده‌جان*. ترجمه جلال ستاری. تهران: نشر مرکز.
- ستاری، رضا و همکاران (۱۳۹۵). «تجلی کهن‌الگوی مادر مثالی در حماسه‌های ملی ایران بر اساس نظریه روان‌شناختی یونگ». *زن در فرهنگ و هنر*. د ۸. ش ۱. صص ۴۵ - ۶۶.
- شوالیه، ژان (۱۳۸۷). *فرهنگ نمادها*. ترجمه سودابه فضایی. تهران: جیحون.
- صادق‌زاده، مرضیه و معصومه بذرافشان (۱۳۹۵). «تجلی کهن‌الگوی مادر در قصه‌های پریان ایرانی». *همایش ملی جایگاه و نقش مادر*. چکیده مقالات. ص ۵۳. شیراز: دانشگاه شیراز.
- غیبی، مزده و همکاران (۱۳۹۴). «تجلی سه نمود حیوانی آن‌هیتا در افسانه‌های عامیانه ایرانی». *علوم ادبی*. د ۵. ش ۸. صص ۱۱۷ - ۱۴۲.
- کریمی، یوسف (۱۳۷۴). *روان‌شناسی شخصیت*. تهران: ویرایش.
- کمپیل، جوزف (۱۳۹۲). *قهرمان هزارچهره*. ترجمه شادی خسروپناه. مشهد: گل آفتاب.
- محمودی بختیاری و همکاران (۱۳۹۳). «سفر قهرمان مؤنث در سه فیلم‌نامه از بهرام بیضایی: مطالعه تطبیقی سه فیلم‌نامه سنگ‌کشی، اشغال و حقایق درباره لیلیا دختر ادیس در چارچوب نظریه مورین مرداک». *زن در فرهنگ و هنر*. ش ۲. صص ۱۴۹ - ۱۶۶.
- معصومی، غلامرضا (۱۳۸۸). *مقدمه‌ای بر اساطیر و آیین‌های باستانی جهان*. تهران: سوره مهر.
- مرداک، مورین (۱۳۹۵). *ثرفای زن بودن*. ترجمه سیمین موحد. تهران: بنیاد فرهنگ زندگی.
- میلر، کارن (۱۳۹۵). *تحلیل افسانه سنگ صبور: فرانمود عملی و دنیای آرمانی*. تهران: پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری.
- نبی‌زاده، پژمان و کتابون شیدایی (۱۳۸۵). «ابتهاال و زاری در مثنوی معنوی». *ادبیات عرفانی و اسطوره‌شناختی*. ش ۵. صص ۳۳ - ۶۷.
- یاحقی، محمدجعفر و همکاران (۱۳۹۶). «مطالعه برخی از افسانه‌های ایرانی با تکیه بر الگوی خودآگاهی در جنگل جهان زیرین استس». *فرهنگ و ادبیات عامه*. ش ۱۶. صص ۱۶۱ - ۱۹۲.

الگوی تفرد قهرمان زن در افسانه‌های پریان ایرانی... سیدمهدی خیراندیش و همکاران

- یاکوبی، یولانده (۱۳۷۷). «وجود نماد در درون تجربه و تحلیل فردی». *انسان و سمبول‌هایش*. کارل گوستاو یونگ. ترجمه محمود سلطانیه. تهران: جامی.
- یونگ، کارل گوستاو (۱۳۶۸). *چهار صورت مثالی؛ مادر، ولادت مجدد، روح، مکار*. ترجمه پروین فرامرزی. مشهد: آستان قدس رضوی.
- _____ (۱۳۸۳). *روان‌شناسی و شرق*. ترجمه لطیف صدقیانی. تهران: جامی
- _____ (۱۳۹۰). *زندگی‌نامه من: خاطرات، خواب‌ها و تفکرات*. ترجمه بهروز ذکاء. تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب پارسه.

References

- Avarzamani, F. (2011). Celestial perspective: A look at the secrets of the moon in ancient Iran. *Manzar Publisher, 14*, 6-9.
- Bashlar, G. (1985). *Fire psychoanalysis* (translated into Farsi by Jalal Sattari). Tehran: Toospublisher.
- Bazrafshan, M. & Kheirandish, M. & Sadeghzadeh, M. (2017). *A study of the singularity of the female hero in the myth of the crescent, based on Murdoch's psychological cycle*. The Second National Conference on a New Look at Popular Language and Literature. Bushehr: Persian Gulf University
- Campbell, J. (2013). *The hero of a thousand faces* (translated into Farsi by Shadi Khosropanah). Mashhad: Golaftab Publication.
- Darvishian, A. (2009). *The legendary culture of the Iranian people* (in Farsi). Tehran: Book and Culture Publication.
- Dubois, M. (1997). *Live Secrets* (translated into Farsi by Jalal Sattari). Tehran: Center Publication.
- Eliadeh, M. (2008). *Holy and unholy* (translated by Nasrullah Zangui). Tehran: Soroush Publication.
- Eliadeh, M. (2013). *Ordinance and symbols of incarnation: Secrets of birth and rebirth* (translated into Farsi by Mani SalehiAllameh). Tehran: Niloufar Publication.
- Estés, C P. (2016). *Women who run with the wolves: Myths and stories about the wild woman archetype* (translated into Farsi by Simin Movahed). Tehran: Peykan Publication.
- Franz, M. L. (1996). *Archetypal pattern in fairy tales: Studies in Jungian psychology by Jungian analysts*. London: Inner City Books.
- Gheibi, M. & Veisi, A. (2015). Manifestation of Anahita's three animal figures in Iranian folk legends. *Literary Sciences, 5*(8), 117-142.
- Heydari, M. (2017). Explanation and analysis of mythological themes in the structure of Moon Brow story. *Literary Techniques, 18*, 141-158.
- Ismailipour, M. (2016). The female heroic journey in the novel 'We get used to' by ZoyaPirzad based on Maureen Murdoch's theory. *Mystical and Mythological Literature, 51*, 13-48.

- Jung, C.G. (1989). *Four examples; Mother, rebirth, soul, cunning* (translated into Farsi by ParvinFaramarzi). Mashhad: Astan Quds Razavi Publisher.
- Jung, C. G. (2004). *Psychology and the East* (translated into Farsi by Latif Sedghiani). Tehran: Jami Publication.
- Jung, C. G. (2011). *My biography: memories, dreams and thoughts* (translated into Farsi by BehroozZaka). Tehran: Parseh Book Translation and Publishing Company.
- Karimi, Y. (1995). *Personality psychology* (in Farsi). Tehran: Virayesh Publication.
- Knight, J. (2008). *Culture of symbols* (translated into Farsi by Soodabeh Fazaali). Tehran: Jeyhun Publication.
- Mahmoudi Bakhtiari, A., KordMafi, F. & FarshiJalali, N. (2014). The journey of a female hero in three screenplays by BahramBeizai: A comparative study of three screenplays of dog killing, occupation, and facts about Leila Idris' Daughter in the Framework of Maureen Murdoch theory. *Woman in Culture and Art*, 6(2),149-166.
- Masoumi, G. (2009). *Introduction to the ancient myths and ordinance of the world* (in Farsi). Tehran: Sureh Mehr Publication.
- Murdoch, M. (2016). *The depth of being a woman* (translated into Farsi by SiminMovahed). Tehran: Culture of Life Foundation Publication.
- Miller, K. (2016). *An analysis on patient stone: A practical context and the ideal world* (in Farsi). Tehran: Cultural Heritage and Tourism Research Institute.
- Nabizadeh, P. & Sheidaei, K. (2006). Lamentation in the Masnavi Maanavi. *Mystical Literature and Mythology*, 5, 33-67.
- Sadeghzadeh, M. & Bazrafshan, M. (2016). *The manifestation of the archetype of the mother in Persian fairy tales*. National Conference on the Status and Role of the Mother. Shiraz: Shiraz University.
- Sattari, R., Haghghi, M. & Mahmoodi, M. (2016). The manifestation of the archetype of mother an example in Iranian national epics based on Jung's psychological theory. *Woman in Culture and Art*, 8(1), 45-66.
- Yahaghi, M. J., Ghaemi, F. & Esmaaelipour, M. (2017). The study of some Iranian myths based on the Estés model of self-awareness in the forests of the underworld. *Popular Culture and Literature*, 16, 161-192.
- Yakubi, Y. (1998). *The existence of a symbol within individual analysis and experience: Man and his symbols by Carl Gustav Jung* (translated into Farsi by Mahmoud Soltanieh). Tehran: Jami Publication.